

Žolt Lazar (ed.)

**Vojvodina amidst
Multiculturalism and
Regionalization**

Novi Sad: Mediterran Publishing,
2007, 120 str.

Radovi predstavljeni u ovom zborniku rezultat su istraživanja nastalih u okviru projekta *Sociological aspects of multiculturalism and regionalization and their influence on development of the autonomous province of Vojvodina and the Republic of Serbia* (Sociološki aspekti multikulturalnosti i regionalizacije i njihov utjecaj na razvoj AP Vojvodine i Republike Srbije) Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Dio tekstova prethodno je objavljen u izdanjima *Sociološkog pregleda* koji su u ovom zborniku na različite načine doručeni.

Vojvodina je gospodarski najrazvijeniji dio Srbije s izrazito heterogenom nacionalnom i etničkom strukturom stanovništva. Njezina multietničnost i multikulturalnost oblikovana je specifičnim geografskim, povijesnim, društvenim i kulturnim utjecajima. Unatoč ratnom okružju devedesetih godina 20. stoljeća, autokratskom režimu Slobodana Miloševića koji je ukinuo autonomiju Vojvodine zadržao se visok stupanj međuetničke tolerancije te poseban regionalni identitet stanovnika pokrajine.

Uvodni dio zbornika počinje člankom Milana Tripkovića »Multiculturalism, regionalization and integration« u kojem autor definira osnovne pojmove kojima se koristio u svojem radu stavljaajući ih

u širi društveni kontekst općeg problema tranzicijskih društava. Autor konstatira da izrazito multikulturalna, heterogena društva u tranziciji imaju potencijalno više poteškoća zbog neprevladanih različitosti i povijesno opetovanih sukoba. Multikulturalnost, regionalizaciju, manjinska prava i integraciju promatra u uskoj međusobnoj vezi. Pristupa im kao otvorenim problemima zbog visokog stupnja njihova teorijskog i praktičnog neslaganja. Podupire tezu da multikulturalnost i regionalizacija mogu biti dvojaki, kao moguć čimbenik integracije, ali i jedan od potencijalnih uzroka dezintegracije. Nadalje, smatra da bi zbog postojanja respektabilnog iskustva multikulturalnog (su)života u Vojvodini (na razini spontane i institucionalne multikulturacije) multikulturalna heterogenost od potencijalnog opterećenja mogla postati prednošću u procesu tranzicije.

Dragan Koković i Žolt Lazar u članku »Factors of cherishing of national and cultural identity in Vojvodina« razmatraju najvažnije čimbenike njegovanja osjećaja nacionalne i etničke pripadnosti te kulturnog identiteta u Vojvodini na temelju rezultata dobivenih u sklopu empirijskog istraživanja multikulturalnosti u regiji. Prema istraživanju, najvažniji čimbenici u njegovanju osjećaja nacionalne (etničke) pripadnosti jesu »pridržavanje tradicije i običaja« i »odgoj djece u duhu nacionalne kulture«, dok su za očuvanje kulturnog identiteta najvažniji čimbenici »obrazovanje« i »odgovarajući odgoj djece u obitelji«. Prema najfrekventnijim odgovorima distribuiranim po nacionalnoj (etničkoj) pripadnosti ispitanika prid-

žavanje tradicije i običaja najvažnije je pripadnicima srpske i jugoslavenske¹ (!) nacionalnosti, ali ga i ostali smatraju značajnim. Odgoj u duhu nacionalne kulture najvažniji je Hrvatima u Vojvodini, dok je mogućnost obrazovanja na materinskom jeziku najvažnija ispitanicima mađarske nacionalne manjine. Postojanju nacionalne države u njegovanju osjećaja nacionalne pripadnosti daleko najviše značenja pridaju vojvođanski Crnogorci nasuprot Hrvatima i Mađara kojima je taj čimbenik gotovo zanemariv. Autori zaključuju da spomenuti podaci jasno pokazuju da kod Srba, Jugoslavena i Hrvata dominira predmoderna svijest u tretiranju nacionalnog identiteta, jer su se u sva tri slučaja približno dvije trećine ispitanika opredijelile za tradicionalna sredstva njegovanja nacionalne (etničke) pripadnosti (pridržavanje tradicije i običaja i odgoj djece u duhu nacionalne kulture).

Tekst Žolta Lazara i Radivoja Stepanova »Vojvodinian's view on the constitutional and legal status of Vojvodina« pokazuje stavove stanovnika Vojvodine o ustavnopravnom statusu pokrajine i njihovim preferencijama teritorijalnog uređenja Republike Srbije. Rezultati anketnog istraživanja na reprezentativnom uzorku s teritorija cijele pokrajine pokazuju da su ekstremna stajališta ispitanika zanemariva. Pobornika ukidanja autonomije, odnosno Vojvodine kao samostalne države nema ukupno

¹ Prema popisu stanovništva 2002. godine u Vojvodini je evidentirano 49.881 Jugoslavena ili 2,45% od ukupnog stanovništva pokrajine. Već sljedeće godine *Beogradskim sporazumom* prestala je postojati Savezna Republika Jugoslavija pa su građani koji su se očitovali kao Jugoslaveni ostali bez države s kojom su se identificirali.

ni 1,5% prema navedenim podacima. Najviše je ispitanika zainteresirano za ekonomsku, političku i kulturnu autonomiju pokrajine, čemu razlog autori vide u krizi povjerenja u središnje državne institucije započete s ukidanjem autonomije Vojvodine od strane režima Slobodana Miloševića. Opredijeljenost ispitanika za integralnu autonomiju pokrajine podrazumijeva vraćanje cijelog niza prerogativa od kojih su najvažnije zakonodavna funkcija i mogućnost raspolaganja izvorima financiranja za sve djelatnosti koje uređuje pokrajina. Imajući na umu rezultate istraživanja, aktualne modele regionalizacije i povijesno naslijeđe koje Vojvodina nosi sa sobom, autori predlažu za najprikladnije rješenje teritorijalne reorganizacije Republike Srbije model asimetrične regionalizacije (rukovođenje načelima supsidijarnosti, ekonomske racionalnosti i konzekventne regionalizacije).

U radu »Ethnical distance in Vojvodina« Žolt Lazar predstavlja rezultate istraživanja etničke distance dobivene anketiranjem reprezentativnog broja punoljetnih građana Vojvodine. Postavljena su višestruko kombinirana pitanja o stupnju poželjnosti ili nepoželjnosti stupanja u određene vrste društvenih kontakata s pripadnicima najbrojnijih vojvođanskih nacionalnih i etničkih skupina (Srba, Mađara, Hrvata, Crnogoraca, Slovaka, Rumunja, Rusina i Roma). Autor navodi rezultate prema kojima su etničke distance uglavnom ujednačene i grupirane oko neutralnih stavova. Za većinu istraživanih društvenih kontakata najpoželjniji su vojvođanski Srbi, dok je relativno najveća distanca prema Romima. Dva bitna čimbenika za razumijevanje međuetničkih odnosa u Vojvodini su, prema autoru, »racional-

ni« oblici društvenih kontakata koji se grade u svakodnevnom životu i ujednačena distanca ispitanika prema vlastitim nacionalnim (etničkim) zajednicama.

Dušan Marinković u radu »Social distance in Vojvodina« analizira problem društvene distance u Vojvodini između različitih društvenih klasa, slojeva i profesija. Provedeno empirijsko istraživanje potvrdilo je neke od osnovnih socioloških hipoteza o problemima društvene integracije i solidarnosti, odnosno dezintegracije i anomije, kao i pretpostavku o postojanju stanovitih konstanti u društvenim odnosima i težnjama društvenih klasa i socioprofesionalnih skupina. U nekim slučajevima rezultati istraživanja upućuju na vrlo izraženu društvenu distancu, što se može smatrati posljedicom dugoročne krize tijekom posljednjeg desetljeća 20. stoljeća. Primjetno je postojanje stereotipa koji se pokazuju uglavnom prema seljacima, društvenom sloju prema kojem većina ispitanika pokazuje znatnu društvenu distancu u svim mjerenim aspektima, ali i prema političarima zbog njihove uloge u nedavnim društvenim i političkim događanjima. Autor ističe postojanje velikog interesa društvenih skupina za društvenu mobilnost, što je naročito izraženo u aspektu društvene distance vezanom uz potencijalne bračne veze s članovima viših društvenih slojeva. Vjera u mogućnost društvene mobilnosti jedan je od najjačih čimbenika revitalizacije cjelokupne srednje klase u Vojvodini, neovisno o činjenici što se ovdje ona manifestira kroz moguće bračne veze, a ne toliko kroz neke druge bitne čimbenike poput ekonomskih i edukacijskih.

»Regionality, family identity and solidarity« naslov je rada Gordane

Tripković u kojem na nalazima empirijskog istraživanja predstavlja osnovne teorijske i metodološke premise koje je i prije istraživala u svojim radovima o problemima regionalne pripadnosti, identiteta i obiteljske solidarnosti. Obitelj osigurava pouzdanost i društveni kapital iz kojega svatko može profitirati u kriznim vremenima (izbjegništvo, razvod, nezaposlenost, zdravstveni problemi). Različiti oblici društvenih i kulturnih nejednakosti među obiteljima na određen način podupiru unutarnju koheziju obitelji i osjećaj različitosti u usporedbi s drugima. Autorica naglašava mogućnost pogrešne interpretacije pojma regionalizacije zbog zanemarivanja uloge obitelji i njezine važnosti u tranzicijskim društvima. Raspravljajući o rezultatima istraživanja stavova prema izbjeglicama u Vojvodini, njezin rad ujedno donosi i neke vrijedne uvide u probleme identiteta i solidarnosti.

Valentina Sokolovska u završnom radu »Sample and select findings of the survey« objašnjava konstruiranje uzorka i demografsku strukturu ispitanika u istraživanju na osnovi kojih su napisani radovi u ovom zborniku. Također, predstavlja određene nalaze iz istraživanja o teritorijalnoj organizaciji Srbije, regionalizaciji, poštovanju različitosti te stavovima o ljudskim pravima. Ovo istraživanje pokazuje da su, unatoč ratovima koji su se zbivali u neposrednoj blizini, mogućnosti pokrajine dobro održane, te se mogu dalje razvijati, što je od vitalnog značenja ne samo za nacionalne i etničke manjine koje žive u Vojvodini, nego i za suvremene procese europskih integracija.

Mario Bara

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb